

винних, відповідальних, збитків. Заходи: просування позиції органу місцевого самоврядування щодо ліквідації наслідків та упередження повторення.

Відновлення репутації – узагальнення результатів роботи щодо ліквідації наслідків негативного випадку, покриття збитків, а також профілактичних заходів з метою унеможливлення повторення подібних випадків.

Анастасія АНДРУША

студентка ННІ права
та інноваційної освіти

Науковий керівник:

Тамара ШУБЕНОК

старший викладач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ОСОБИСТІСТНОГО ЗРОСТАННЯ УЧНЯ

Критичне мислення – це здатність ставити нові запитання, розвивати різні аргументи та приймати зважені рішення. Метою даної технології є забезпечення розвитку критичного мислення шляхом інтерактивної інтеграції учнів у навчальний процес. Критичне мислення сприяє взаємній повазі між партнерами, порозумінню та продуктивній взаємодії між людьми; полегшує розуміння різних «світоглядів»; дозволяє учням за допомогою своїх знань заповнити ситуації з високим ступенем невизначеності важливості, створити основу для нових видів людської діяльності.

Технологія містить кілька етапів:

I етап «Виклик» (актуалізація суб'єктивного досвіду).

II етап «Розуміння».

III рівень «Розгляд».

Перший етап – це виклик. Його присутність на кожному занятті є обов'язковою.

Цей етап дозволяє:

- актуалізувати та узагальнити знання учня з теми чи проблеми;
- викликати постійний інтерес до теми, мотивувати учнів до навчальної діяльності;
- сформулювати запитання, на які б хотілося отримати відповіді;
- спонукати учня до активної роботи в класі та вдома [3].

На етапі виклику оновлюються наявні знання з оголошеної теми, тобто ще до ознайомлення з текстом (текст стосується письмового тексту, виступу

вчителя, відеоматеріалу) учень починає думати над конкретним матеріалом. На першому етапі вмикаються механізми мотивації, визначається мета.

Другий етап – це розуміння. Є й інші завдання. Цей етап дозволяє:

- отримати нову інформацію, зрозуміти її;
- співвідносити з наявними знаннями;
- шукати відповіді на запитання, поставлені в першій частині [3].

На етапі розуміння відбувається безпосередня робота з текстом – читання, яке супроводжує дії учня: позначення значками «v», «+», «-», «?» (при читанні вони розміщуються на краях праворуч), складання таблиць, знаходження відповідей на запитання, поставлені в першій частині уроку, тощо. У результаті учні отримують нову інформацію, порівнюють нові та наявні знання, систематизують отримані дані. Тому учні слідуєть власному розумінню.

Третя фаза – рефлексія. Головними завданнями цього етапу є:

- цілісне розуміння, узагальнення отриманої інформації;
- здобуття нових знань, нової інформації;
- формування у кожного учня власного ставлення до предмета [1].

На етапі рефлексії відбувається узагальнення інформації, підвищується роль письма. Письмо допомагає не тільки зрозуміти матеріал і подумати над прочитаним, а й висловити нові гіпотези.

Технологія розвитку критичного мислення використовує різні методи та прийоми, які використовуються на певному етапі, а також стратегію для керівництва уроком загалом. Розглянемо деякі з прийомів розвитку критичного мислення:

– «Грачки». Це виділення смислових одиниць текстового та графічного оформлення у певному порядку. Робимо якісь нотатки, замальовки на пам'ять, часто інтуїтивно їх особливим чином поділяємо, сортуємо по категоріях. Кластеризація – це графічний прийом у матеріалізації. Думки вже не накопичуються, а розташовуються в певному порядку. Цей принцип досить простий. Прикладом може слугувати намальована модель Сонячної системи: зірка, планети та їх супутники. Посередині зірка – це наша тема, навколо неї великі смислові одиниці – планети; з'єднуємо їх прямою лінією із зіркою, у кожній планеті свої супутники, у супутників свої. Кластери допомагають учням отримувати більше інформації, ніж можна було б отримати при звичайному письмі. Цей прийом можна застосувати на етапі дзвінка, коли необхідно систематизувати інформацію перед ознайомленням з основним джерелом (текстом) у вигляді запитань або заголовків смислових блоків. Ви можете використовувати цю техніку на етапі рефлексії. Це виправлення неправильних припущень у «Попередні кластери», їх виконання на основі нової інформації, визначення причинно-наслідкових зв'язків між окремими смисловими блоками (робота може проводитися індивідуально, групою, над усією темою чи окремими смисловими блоками) [2].

– «Дерево передбачень». Цей прийом допомагає створити припущення

про розвиток сюжетної лінії в оповіданні. Правила роботи з цією технікою такі: стовбур дерева – тема, гілки – це припущення, які зроблені у двох основних напрямках – «можливо» і «ймовірно» (кількість гілок не обмежена), і, нарешті, листи є виправданням цих припущень; аргументи на користь будь-якої думки. Ця техніка добре працює навіть на етапі виклику.

– Щоденники та журнали. Ці прийоми підходять для етапу розуміння. Щоденник – це узагальнена назва різноманітних прийомів навчання письму, за якими учні під час вивчення теми записують свої думки. Журнал може бути представлений у вигляді таблиці:

Що мені відомо з цієї теми?	Що нового я дізнався із тексту?

Цікавим прийомом є «Щоденник з двох частин». Цей прийом дозволяє читачеві пов'язати зміст тексту зі своїм особистим досвідом. Такі щоденники можна використовувати під час читання тексту на уроці, але робота з ними вдома продуктивна, особливо, коли вводиться великий текст. [5]

У лівій частині щоденника учні записують моменти, які їх найбільше вразили, викликали спогади, асоціації, були розгублені тощо. Праворуч вони мають прокоментувати: що змусило їх написати саме цю цитату.

Цитата	Коментарі

На етапі рефлексії учні повертаються до роботи з цими щоденниками і за їх допомогою поступово аналізують текст.

Є «Щоденники з трьох частин», які мають третю колонку – «листи до вчителя». Цей прийом дозволяє не тільки працювати з текстом, а й вести діалог з учителем про прочитане [2].

– «Товсті й тонкі запитання». Методика може бути використана на будь-якому етапі уроку: у фазі виклику – це запитання до вивчення теми; на етапі розуміння – запитання під час читання, аудіювання; на етапі рефлексії (мислення) – демонстрація осмислення минулого.

«Товсті і тонкі запитання» можна розташувати у вигляді наступної таблиці.

Тонкі?	Товсті?
Хто...? Що...?	Дайте три пояснення: чому?
Коли...? Може...?	Поясніть, чому...?
Буде...? Чи могли...?	Чому ви думаєте...?
Як звати...?	Чому ви вважаєте...?
Чи було...?	У чому різниця...?
Чи згодні ви...?	Припустіть, що буде, якщо...?
Чи правда...?	Що якщо...?

Під час роботи з таблицею запитання, які вимагають простої односкладової відповіді, записуються у правій колонці. У лівій колонці розміщені запитання, на які потрібно отримати детальну та розгорнуту відповідь. Таблиці товстих і тонких питань можуть стати основою для досліджень, дискусій, рефератів.

«Помилятися.» Учитель заздалегідь готує текст, що містить невірну інформацію, і пропонує учням визначити помилки [2].

Важливо, щоб завдання містило помилки рівня:

– явні, які учні можуть легко визначити на основі власного досвіду та знань;

– приховані, які можна встановити лише при вивченні нового матеріалу.

Учні аналізують запропонований текст, намагаючись виявити помилки, аргументують свої висновки. Потім вони вивчають новий матеріал, після чого повертаються до тексту і виправляють помилки, які не вдалося виявити на початку заняття.

– «Примітки на полях». Прийом «Примітки на полях» знаходиться на стадії порозуміння. При читанні навчального тексту дається цільова установка: читаючи статтю, робити помітки в тексті. Учитель повинен спочатку визначити текст або його частину для читання з оцінками, пригадати правила виставлення оцінок, визначити час, відведений на роботу, перевірити роботу.

– Примітки для маркування:

– Галочка вказує на відомості.

– Знак плюс позначає нову інформацію, нові знання.

– Знак питання вказує на те, що залишається незрозумілим і потребує додаткової інформації.

Варіантів маркування може бути кілька:

2 значки – «+» і «V», 3 значки – «+», «V», «?» або 4 значки – «+», «V»,

«?», «-» (подумав інакше). Після прочитання тексту учні заповнюють таблицю, кількість стовпців якої відповідає кількості маркерів:

«V» – знаю	«+» – нове	«?» – є питання

Ця техніка вимагає активного й уважного читання. Використання етикеток допомагає поєднувати нову інформацію з існуючими ідеями.

– «Сінквейн» (п'ять рядків). Синквейн – найпростіша форма алгоритмічної поезії. У перекладі «sinkwine» означає вірш, що складається з п'яти рядків, який написаний за певними правилами. У першому рядку пишеться одне слово – іменник. Це цинквейнська тема. У другому рядку необхідно написати два прикметники, які розкривають тему синквейну. У третьому рядку записані три дієслова, які описують діяльність, пов'язану з темою синквейну. Четвертий рядок – словосполучення, що складається з кількох слів, якими учень висловлює своє ставлення до теми. П'ятий рядок –

це слово – короткий зміст, що дозволяє висловити особисту позицію з теми, давши їй нове тлумачення. Діти різного віку люблять складати синквейни [2].

– «Есе». Есе – це дуже ефективний вид мистецтва письмової рефлексії. Це безкоштовний лист на цю тему. Есе – невеликий за обсягом твір, що розкриває конкретну тему, з яскраво вираженою суб'єктивною інтерпретацією, вільною композицією, орієнтацією на розмовну мову та схильністю до парадоксів.[7]

Технологія розвитку критичного мислення дає можливість особистісного зростання учня, знайомить учня з духовним досвідом людства, розвиває його розум, індивідуальність. Технологія відкрита для вирішення широкого кола освітніх проблем. Це сукупність спеціальних прийомів і стратегій, використання яких дозволяє побудувати навчальний процес так, щоб забезпечити самостійну і свідому діяльність учнів для досягнення навчальних цілей [4].

1. Дьюї Дж. Психологія і педагогіка мислення. (Як ми мислимо) [пер. з англ. Н. М. Нікольською] / ред. Ю. С. Рассказова. М. : Лабіринт, 1999. С. 106.

2. Корінько Л.М. Роль критичного мислення у формуванні учнівських компетенцій. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. С. 90.

3. Ліпман М.(2006) Критичне мислення: чим воно може бути? *Вісник програм шкільних обмінів*. № 27.

4. Терно С.О. Теорія розвитку критичного мислення – сучасна методологічна основа історичної освіти. *Особистість в єдиному освітньому просторі*. Збірник наукових тех. / наук.редактори В.В. Пашков, В. В. Савін, А. І. Павленко. Запоріжжя: ТОВ «Фінвей», 2012. С. 92–94.

5. Терно С.О. Методика розвитку критичного мислення: досвід експериментального дослідження. *Історія в школах України*. 2007. № 9–10. С. 3–11.

6. Трофімов Ю.Л. Проблемна ситуація і проблемна задача. *Психологія*, 2008. С. 7–8.

7. Шквир О. В. (2019) Критичне мислення молодших школярів: сутність і особливості. *Молодь і ринок*. № 4.